

Zpráva z konference

**„Vysídlenci, (nostalgický) turismus a ‚noví osídlenci‘ v pohraničních oblastech NDR,
Československa a Polské lidové republiky“**

(Teplice, 9.–11. 6. 2024)

(Autor: Lina Tusche a Vincent Regente, Německá společnost e. V.)

Situace uprchlíků a vysídlenců z bývalých německých východních provincií a osídlených oblastí střední a východní Evropy, kteří se usadili v sovětské okupační zóně nebo v NDR, se v mnoha ohledech lišila od situace jejich krajanů na Západě. Rozhodujícím faktorem bylo: státy, kde ležely jejich původní domovy, byly součástí „spřátelených bratrských zemí“ socialistického bloku a lidé žijící v těchto zemích byli považováni za přátelské národy. Uprchlíci a vysídlenci v NDR tak mohli dříve a za jiných politických okolností než v Německé spolkové republice cestovat do svých původních domovů v Čechách nebo Slezsku.

Další statisíce občanů NDR cestovaly na dovolenou nebo služebně do Československa a Polska, kde se setkávaly s lidmi, kteří tam často přišli až po roce 1945. Pro uprchlíky a vysídlence byly takové cesty vždy zároveň návraty do minulosti – do jejich bývalého domova, ke hrobům jejich předků, k domům, ve kterých kdysi žili a kde nyní bydleli jiní lidé. Později to bylo umožněno i lidem ze Spolkové republiky Německo, kteří se na rozdíl od těch z NDR mohli po návratu veřejně vyjádřit a často tak činili i písemně, což poskytlo mnoho poznatků. Protože to v NDR nebylo možné, existuje o tomto tématu méně informací.

Tento okolnost, kterou často zmiňovali samotní postižení, byla dosud v rámci výzkumu i veřejnosti jen málo diskutována. Stejně málo bylo prozkoumáno setkávání s českými a polskými „novými osídlenci“ a jejich pohled na bývalé obyvatele.

Vědecká konference „Vysídlenci, (nostalgický) turismus a ‚noví osídlenci‘ v pohraničních oblastech NDR, Československa a Polské lidové republiky“, která se konala od 9. do 11. června

2024 v hotelu Pivovar v Teplicích, se věnovala právě těmto dosud málo zkoumaným příběhům. Konferenci organizovala Německá společnost e. V. ve spolupráci a s podporou Euroregionu Labe/Elbe a Institutu pro kulturu a dějiny Němců ve východní Evropě (IKGN) e. V. – Severovýchodní institut. Konference byla financována Spolkovým ministerstvem vnitra, pro výstavbu a komunitu a programem Interreg Sasko–Česko.

Konference byla pojata jako pokračování vědecké konference „Vysídlenci v NDR – Jak se vypořádat s tabu“, kterou také organizovala Německá společnost e. V. a která se konala 14. listopadu 2019 v Lipsku. Výsledky této konference byly publikovány v roce 2021 ve sborníku „Vysídlenci v SBZ a NDR“ (online dostupné: https://www.deutsche-gesellschaft-ev.de/images/publikationen/tagungsbaende/Koschyk_Regente_Hq_Vertriebene_in_SBZ_und_DDR_2021.pdf).

Výjimečné nasazení překladatelek

Více než 35 let po pádu železné opony vědci a praktici přeshraniční spolupráce, kteří se zúčastnili konference v Teplicích, také reflektovali dosavadní iniciativy smíření mezi Německem, Polskem a Českem. Cílem konference bylo vytvořit prostor pro setkání mezi Německem a Českem, pozvat přednášející z pohraničí obou zemí a oslovit hosty s různými zázemími.

Tento cíl byl úspěšně dosažen: konference se zúčastnilo přes 70 hostů, přičemž se podařilo dosáhnout téměř rovnocenného německo-českého zastoupení mezi účastníky.

Pro úspěšnou realizaci byla klíčová práce týmu překladatelek, které zajišťovaly simultánní překlady z němčiny do češtiny a naopak a tím umožnily hladkou komunikaci.

Zahájení konference a výměna zkušeností

Na zahájení akce večer 9. června přivítali účastníky a spolupracovníky spoluřadatelé Steffen Neumann z Euroregionu Labe/Elbe a Dr. Vincent Regente z Německé společnosti e. V. Podělili se o svá očekávání a plány týkající se konference a poděkovali za nasazení všech účastníků.

Steffen Neumann a Dr. Vincent Regente vítají účastníky konference

Steffen Neumann shrnul cíl konference následovně: „Naším záměrem je přivést toto dosud málo probádané téma vysídlenců v NDR do [společenského] povědomí.“

PhDr. Kristina Kaiserová, CSc., se v prvním příspěvku konference zaměřila na životní dráhu a profesní kariéru Lutz Jahody z Brna. Svou přednášku podpořila výňatky z Jahodovy autobiografie, aby přiblížila jeho pohled na životní okolnosti v kontextu společenských debat.

Na úvod přednášky popsala Kaiserová Jahodův vstup do zábavního průmyslu. Již v mládí projevil zájem o herectví, který si mohl poprvé vyzkoušet díky své roli v Novém divadle na Nollendorfplatzu v Berlíně. Po dalších menších rolích v Berlíně pokračoval ve své kariéře stálým angažmá v Divadle Altmark ve Stendalu (1947–1950) a od roku 1952 v Operetním domě městských divadel v Lipsku. V Lipsku vznikly také první Jahodovy rozhlasové nahrávky, zčásti s jeho vlastními skladbami a texty.

Po filmovém debutu v roce 1960 a dalších filmových a televizních produkcích dosáhl v roce 1972 průlomu jako moderátor programu „Mit Lutz und Liebe“. Kaiserová vysvětlila, že Jahoda se tím stal jedním z nejpopulárnějších moderátorů v NDR, a dále se věnovala jeho vztahu k NDR a tamní vládě. Tento vztah byl podle ní veskrze pozitivní, ale kritický: Jahoda byl členem Národně demokratické strany Německa (NDPD), která sympatizovala s SED, a byl opakovaně zván na oficiální akce. Přesto podle své autobiografie vnímal politiku SED jako omezující.

Jahodovy politicky levicové a antikapitalistické názory se podle Kaiserové odrážely i v jeho novinářské činnosti a příspěvcích pro časopis Rotfuchs. V další části přednášky se Kaiserová zabývala Jahodovým vztahem k Československu a zdůraznila: „Lutz Jahoda nebyl jen bavičem, ale také kulturním mostem mezi národy.“

Jeho hudební kariéra jako písničkáře významně přispěla k jeho oblibě v Československu a učinila ho tam stejně známým jako v NDR.

I dlouho po pádu železné opony a znovusjednocení vydal Jahoda v roce 2009 svou trilogii „Der Irrtum“ s podtituly „Das Schöne war nichts als des Schrecklichen Anfang“ (I. díl), „Die Hütte Gottes bei den Menschen“ (II. díl) a „Nur die Toten durften bleiben“ (III. díl) – sedmdesát let po vypuknutí druhé světové války. Podle Kaiserové tato třísvazková kniha zaujala široké publikum a poskytuje základ pro zkoumání autobiografických prvků, protože hrdinové knihy mají být inspirováni postavami z Jahodova života.

Na závěr své přednášky Kaiserová představila dvojjazyčné hudební video Lutze Jahody. V následné diskuzi z publika byly položeny otázky týkající se Jahodovy pozice po znovusjednocení a jeho vztahu ke státní bezpečnosti. Kaiserová vysvětlila, že Jahoda byl polovičně systémovým umělcem, ale od počátku antikapitalisticky smýšlejícím. To se projevovalo mimo jiné v jeho četných kontaktech a přátelstvích v celém Německu i v příležitostných vystoupeních v západním Německu, která zdůrazňovala jeho otevřenost a postoj jako písničkáře..

PhDr. Kristina Kaiserová představuje životopis zpěváka a skladatele Lutze Jahody

Promítání filmu a diskuze se svědky

V průběhu večera zaujal publikum film „**Vertreibung – Odsun: Die Geschichte der Sudentendeutschen**“ od Matthiase Schmidta a Víta Poláčka. Film s působivými obrazy a rozhovory se svědky přiblížil dramatické události roku 1945 a následujících let. Tato německo-rakousko-česká koprodukce se však věnovala také otázce, jak mladí Evropané dnes vnímají vztahy mezi Německem a Českem.

První den konference uzavřely diskuse se svědky, moderované Ralfem Paschem. Na začátku Pasch představil svou práci a aktuální projekt – dětskou knihu, která se věnuje příběhu sude-toněmecké rodiny a otázkám vyhnání a vztahu k domovu. Následně vyzval publikum, aby sdílelo své vlastní zážitky a pohledy na tato témata.

Rozproudila se živá debata, ve které členové publika popisovali své osobní zkušenosti s útekem a vyhnáním. Hovořili o tom, jak tyto události ovlivnily jejich rodinné příběhy a současnou životní situaci. Ústředním tématem byla politická odpovědnost sudetských Němců a význam pravidelných návštěv vyhnanců v rodných krajích.

Jeden z účastníků popsal stěhování své rodiny v rámci takzvané pracovní migrace do NDR a zdůraznil, jak obtížné jim vláda NDR příchod a integraci učinila. Mnozí vyjádřili kritiku tehdejší situace: „V NDR se často stávalo, že se o příbězích vyhnání před rokem 1945 nechtělo mluvit. Při kariérních postupech se často nikdo neptal, odkud lidé původně pocházejí.“

Ralf Pasch na tuto diskuzi navázal a ptal se přítomných na jejich první cesty do staré vlasti. Jeden z účastníků popsal své návštěvy v Československu v 60. letech a zdůraznil, jak důležité byly pro pochopení jeho rodinné historie i vztahů mezi Němci a Čechy, stejně jako mezi novými osídlenci a vyhnanci. Další účastníci hovořili o pozdějších cestách s podobnými zkušenostmi. Všichni zdůraznili, že tyto cesty významně přispěly k lepšímu porozumění jejich role ve skupině sudetských Němců i jejich pozice v jednáních o pohraničních oblastech.

Ralf Pasch v rozhovoru se současným svědkem z publika

Diskuze o politické odpovědnosti a paměťové politice byla poznamenána nutností intenzivně se vypořádat s minulostí. Další důležitý aspekt zdůraznil z publika Hartmut Koschyk: role těch skupin, které zůstaly v Československu a postavily se proti národnímu socialismu. „Ti z vyhnaneckých kruhů, kteří zůstali nebo museli zůstat, jsou často přehlíženi,“ poznamenal závěrem.

Osidlovací skupiny a státní řízená integrace v České republice

Druhý den konference zahájil **Jiří Řehák**, náměstek hejtmana Ústeckého kraje, který zdůraznil význam osobních kontaktů a přátelství pro pokračující proces smíření mezi Čechy a Němci.

Hartmut Koschyk následně pronesl úvodní slovo plné osobních odkazů, ve kterém rovněž poukázal na důležitost výměny zkušeností a vzájemného porozumění. Zvláště vyzdvihl význam zpracování minulosti a ocenil pokračování konference „*Vyhnaní v NDR*“ z roku 2019, na kterou tato konference smysluplně navazuje. Koschyk vyjádřil naději, že příspěvky a dialogy na konferenci přinesou mnoho nových poznatků.

Jménem spolupořadatele, Severo-východního institutu při Hamburské univerzitě, přivítala účastníky **Dr. Agnieszka Pufelska**. Poděkovala hlavním organizátorům za přípravu konference, ocenila dosavadní příspěvky a upozornila na práci IKGN: „Téma turismu do domoviny a setkání s vlastní je pro nás na Severo-východním institutu důležitým tématem.“

Dr. Jens Baumann, pověřenec pro vyhnance a pozdní vystěhovalce Svobodného státu Sasko, ve svém úvodním slově zdůraznil společenskou a politickou povinnost podporovat porozumění – odpovědnost, která vychází nejen z historie, ale je i základem dobrých sousedských vztahů a vnitřního míru.

Baumann podtrhl význam akcí, které podporují setkávání v kontextu společné historie, jakožto klíčového prvku potřebného dialogu. Na příkladu česko-sasko-německých vztahů ukázal, jak důkladné zkoumání historie německé menšiny v Česku může přinést cenné impulsy pro současné soužití: „Pokud je menšina zakořeněná a může se rozvíjet, stává se přínosem pro celou společnost.“

Dr. Andreas Wiedemann zahájil první tematický blok druhého dne konference přednáškou o (znovu)osidlování sudetských oblastí a budování nových struktur po odsunu během druhé světové války a po jejím skončení. Ve svém příspěvku se soustředil na státem organizované přesuny obyvatelstva před válkou a během ní, stejně jako na následné znovuosidlování.

Tento proces byl za socialistické vlády Československa provázen vyvlastněním a přidělováním majetku a obytných oblastí, často za doprovodu propagandy. Komunistická strana udělala z osidlovací politiky jedno z hlavních témat své volební kampaně – což, jak Wiedemann doložil na základě dat, přineslo očekávané výsledky.

Vedle politických aspektů se Wiedemann věnoval také občanským výzvám spojeným s osidlováním. Každodenní soužití bylo poznamenáno rozdílnými kulturními zázemími, jazyky a zvyklostmi, což vedlo ke konfliktům. Obzvláště problematické byly konflikty při přidělování osidlovacích oblastí, kde byly některým skupinám přiznány přednostní práva. Dalším konfliktním bodem byl vztah k německému obyvatelstvu – zatímco takzvaní starousedlíci měli často k Němcům negativnější vztah než nově příchozí.

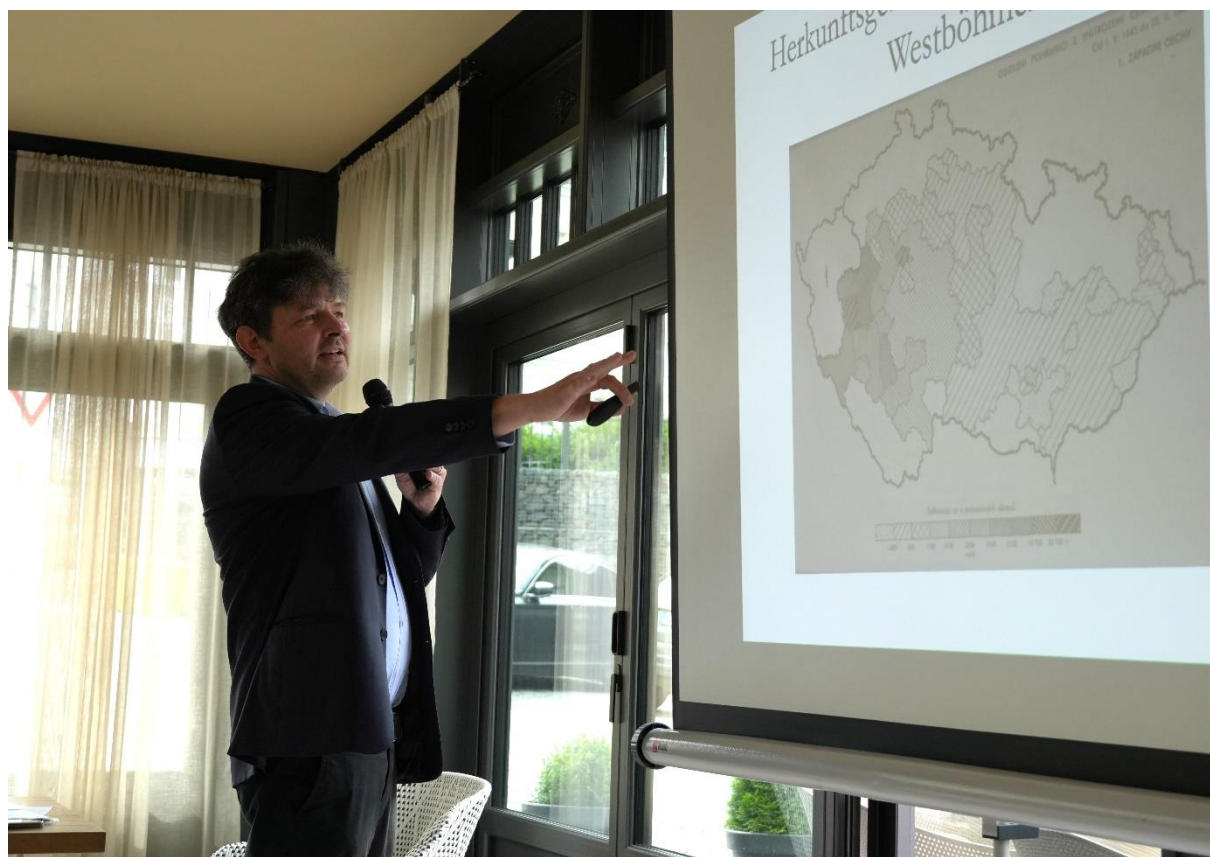
Pro úspěšné osidlování byla klíčová úplná asimilace a takzvaná „odgermanizace“, jak vyplynulo z úryvku projevu československého prezidenta Edvarda Beneše z roku 1945, který Wiedemann citoval. Cílem této politiky bylo upevnění nové národní identity v českých zemích.

Kromě transformace socioekonomických struktur a ustavování národní identity zdůraznil Wiedemann také kulturní rozvoj. Klíčová byla například speciální vysílání pro slovenské a

remigrované občany, programy v rádiu a mobilní kina pro osidlovací skupiny. Rovněž se zlepšovala infrastruktura, aby se podpořilo usidlování obyvatelstva.

Přesto tyto snahy v příhraničních oblastech nenesly významné výsledky: „Na počátku 50. let patřily málo industrializované okresy jižních Čech a některé okresy západních Čech mezi nejméně osídlené oblasti s nejvyššími počty emigrace. To bylo způsobeno mimo jiné nedostatečně realizovaným kulturním a infrastrukturním rozvojem. Především však nebylo možné nahradit početně odsunuté Němce.“

Wiedemann uzavřel svou přednášku analýzou vlivu osidlovací politiky na volební úspěchy Komunistické strany. V příhraničních oblastech byly státní a společenské přestavby testovány. Převádění vyvlastněného majetku do soukromého vlastnictví nově příchozích rodin zajistilo straně velkou podporu mezi novým obyvatelstvem, což se jasně projevilo ve výsledcích voleb do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946.

Prof. Dr. Ira Spieker zahájila svůj příspěvek představením několika výpovědí pamětníků, které nabídly osobní pohled na zkušenosti s přesídlením po druhé světové válce. Tyto výpovědi zasadila do kontextu státních i individuálních strategií zaměřených na úspěšné začlenění.

Svou přednášku uvedla citátem saského zemského prezidenta Rudolfa Friedrichse, který popisoval katastrofální situaci v poválečném Německu. Tento citát posloužil jako výchozí bod pro historický kontext, do něhož Prof. Dr. Spieker zasadila své úvahy. Jak z něj vyplynulo, saské úřady čelily obrovské výzvě rychle zajistit bydlení, potraviny, pracovní příležitosti a finanční podporu pro velký počet bezdomovců, aby bylo možné urychlit jejich integraci do společnosti.

Za tímto účelem vznikl ústřední úřad pro německé přesídlence. Tento úřad byl však již v roce 1948 rozpuštěn, protože se mělo za to, že integrace byla dokončena, a téma přesídlení se v NDR následně stalo tabu.

V rámci projektu „Cizinci – domov – Sasko“ Institutu pro saské dějiny a folkloristiku vedla Prof. Dr. Spieker rozhovory na téma útěk a odsun po druhé světové válce. Tyto rozhovory ukázaly, že téma je relevantní i dnes. Ačkoli respondenti vyprávěli velmi odlišné rodinné příběhy, sdíleli společné zkušenosti s vyloučením a odmítáním ve společnosti, do níž přišli, ale také zdůrazňovali význam rodinné soudržnosti.

Prof. Dr. Spieker popsala situaci uprchlíků v NDR slovy: „Stigmatizace cizinců jim brala jejich individualitu a viděla je pouze jako součást masy. Byli vnímáni jako hrozba – jako nezastavitelná záplava, v níž jednotlivci mizí. To platilo tehdy a platí to i dnes.“ Tato stigmatizace vedla k tomu, že mnozí uprchlíci celý život setrvali v sebepojetí „uprchlíka“ a byli hluboce poznamenáni svými negativními zkušenostmi.

Další část jejího příspěvku se zaměřila na hospodářskou situaci v Sasku a roli uprchlíků, kteří byli většinou usídleni v okresech v okolí Lipska a v Horní Lužici. Uprchlíci byli zpravidla přiděleni k zemědělským podnikům, kde jim bylo poskytnuto jak bydlení, tak práce. Konfiskace majetku velkostatkářů v rámci pozemkové reformy v sovětské okupační zóně měla usnadnit integraci nových obyvatel tím, že poskytla půdu pro menší hospodářství. To však vedlo ke konfliktům a předsudkům vůči takzvaným novousedlíkům.

Prof. Dr. Spieker uzavřela svůj příspěvek kritickým zhodnocením vybraných úryvků rozhovorů o integrační politice NDR. Mnozí uprchlíci byli válkou traumatizováni a jejich rodinné struktury byly z velké části rozvráceny. Tabuizace příběhů útěku a odsunu ze strany vlády NDR jim bránila zpracovat své zkušenosti, sdílet je v organizovaných formách a tím překonat utrpená traumata.

„Dnes tito lidé, kteří jako děti zažili odsun, vyloučení a nepřátelství, většinou nahlíží na svou minulost smířlivě. Poválečnou obnovu v Německu – navzdory četným konfliktům a napětí – si však nelze zpětně představit bez znalostí, schopností, nasazení a pracovního potenciálu uprchlíků.

Mgr. Petr Karliček, Ph.D., z Archivu města Ústí nad Labem, přednesl závěrečný příspěvek tohoto tematického bloku. Věnoval se česko-saské státní hranici v období 1945–1966 a nabídl cenné pohledy na politiku hranic v poválečném Československu. Hraniční pásmo, které se na hranici vytvořilo, bylo označováno jako „malá železná opona“.

Bezprostředně po skončení druhé světové války bylo toto pásmo opět zřízeno a téměř neprostupné. Přesto se mnoha uprchlíkům podařilo uprchnout do Saska, což podle Karlíčka přivedlo příhraniční regiony na pokraj humanitární krize. Uprchlíkům, kteří se pokoušeli vrátit, bránila československá vláda, přičemž sovětští pohraničníci měli rozkaz střílet.

Vyřešení otázky bydlení uprchlíků v Sasku bylo mimořádně komplikované, protože dostupné ubytovací kapacity byly omezené a vlastnické poměry přesídlenců často nevyjasněné. Po změně režimu v Československu v roce 1948 převzala kontrolu nad česko-německou hranicí nová komunistická armáda země. Podél hranice se Spolkovou republikou Německo bylo zřízeno pásmo, ve kterém se civilní obyvatelstvo nesmělo volně pohybovat.

Koncem 50. let bylo podobné pásmo vytvořeno i podél hranice s NDR, jak Karlíček ilustroval na vybraných fotografiích. Zatímco před vznikem těchto pásem se přechody vyskytovaly každých 5 až 10 kilometrů, jejich počet byl drasticky omezen. Od roku 1952 bylo možné hranici překročit pouze na třech oficiálních přechodech. Tento vývoj a nově zavedená byrokratická pravidla výrazně ztížily cestování do Československa a z něj.

Karlíček vysvětlil, že v tomto kontextu byl vytvořen termín „malá železná opona“. Popsal také alternativní trasy, které někteří cestující využívali, aby se vyhnuli přísným hraničním kontrolám. Hraniční pásmo však existovalo pouze relativně krátkou dobu.

V 60. letech bylo zrušeno, aby se zmírnil pokles příjmů z turismu, které byly pro československou ekonomiku významné. Kvůli zpřísněným hraničním podmínkám lidé nejprve cesty do Československa omezili, což po zrušení pásma vedlo k turistickému boomeru. Karlíček tento nárůst vysvětlil probuzenou zvědavostí populace, která několik let přetrvala, než se počet cestujících opět stabilizoval.

Závěrečnou panelovou diskusi tohoto tematického bloku moderoval **Steffen Neumann**, přičemž účastníky byli **Dr. Andreas Wiedemann**, **Prof. Dr. Ira Spieker** a **Mgr. Petr Karlíček, Ph.D.** Diskuse se soustředila na otázky kladené publikem, zejména na česko-německé hraniční přechody, uprchlictví, přesídlení a nové osídlení v českém pohraničí.

Prof. Dr. Ira Spieker popsala situaci v obcích poblíž hranic, z nichž byli „nespolehliví“ – tedy vládě nekonformní – Češi přesunuti do vnitrozemí:

„Bylo několik případů, kdy se lidé, kteří se usadili v určitých vesnicích, museli znovu stěhovat. Samozřejmě to vyvolalo nespokojenost – existují zprávy tajných služeb, které hovoří o rozhořčení: Lidé se usadili, jen aby se museli opět stěhovat. K tomu docházelo v době, kdy stále

probíhaly rozsáhlé pohyby obyvatel, a například 20 % populace vesnice bylo znovu přesídleno. Přitom chyběla infrastruktura, školy a školky.“

Vedle státem řízeného přesídlování, které často postrádalo strategické plánování, se rozvinula i osobní organizace přesunů. **Mgr. Petr Karlíček** zmínil případy pašování majetku německými rodinami, které musely zanechat své domovy s veškerým vybavením. Po nějaké době byl jejich majetek nelegálně převeden přes méně hlídané úseky hranic.

Porota s panem Wiedemannem, panem Neumannem, profesorem Spiekerem a panem Karlíčkem (zleva doprava)

Dr. Andreas Wiedemann se věnoval srovnání s pohyby obyvatel z východoněmeckých území do Polska. Ačkoliv i zde existovaly státem organizované plány přesídlování, nebyly vždy obyvatelstvem akceptovány. Jedním z důvodů byla nejistota ohledně nových polských hranic posunutých na západ:

„V Československu byla situace jiná, protože se pohyb obyvatelstva odehrával v rámci po staletí stabilních hranic. Nebylo třeba přesvědčovat české osídlence, že se jedná o znovu sjednocené československé území. [...] Proto byly podmínky jiné.“

Dále poukázal na konflikty mezi podnikateli z bývalých východoněmeckých území a polskou vládou. Obavy z nedostatku pracovních sil, který by mohl ovlivnit ekonomickou stabilitu, byly značné.

Na tento bod navázala **Prof. Dr. Ira Spieker**, která sdílela výpovědi respondentů ze svého výzkumu o přesídlování do východního Německa. Zdůraznila význam osobních kontaktů, protože lidé bez sociálních vazeb měli často problémy s adaptací. K tomu se přidávaly důsledky materiální devastace po druhé světové válce:

„Dívky vzpomínají, že vyrostly prakticky samy, protože matka musela zabezpečovat rodinu. [...] Byly vlastně odkázány samy na sebe. Žádná školní docházka nebyla zajištěna ani nic podobného. A znovu pocítily odmítnutí, když dorazily do Saska.“

Z publika padla otázka na situaci romského obyvatelstva, které se také během této doby usazovalo v příhraničních oblastech, a na to, zda šlo o státem řízené přesídlení. **Dr. Andreas Wiedemann** vysvětlil, že Romové přicházeli převážně ze Slovenska, kde reagovali na poptávku po pracovní síle. Po svém příchodu však zažívali stejnou diskriminaci jako jiné přesídlenecké skupiny, navíc s rasově motivovanými předsudky. Tyto faktory činily jejich integraci obzvlášť obtížnou a zdlouhavou.

Další otázka směřovala na **Prof. Dr. Iru Spieker** a zaměřila se na situaci v Lužici, oblasti známé svou geografickou blízkostí k hranicím. Spieker poznamenala, že obyvatelstvo Lužice bylo vždy velmi heterogenní, což zvyšovalo potenciál konfliktů. Dodala:

„A pak přicházejí další uprchlíci zvenčí, kteří pro obě strany představují hrozbu, takříkajíc. Německé domácí obyvatelstvo vidí nově příchozí, které možná vnímá jako polské nebo české, a místní populace si myslí: ‚Ach, přichází sem více Němců, kteří ohrožují naši pozici.‘ To byl samozřejmě konflikt.“

Po tomto obohacujícím výměně poděkoval **Steffen Neumann** panelistům a zakončil diskusi.

Cesty do staré vlasti

Druhý tematický blok dne se zaměřil na cesty vysídlenců do jejich domoviny a na takzvaný „Heimwehtourismus“ (turistiku motivovanou steskem po domově). Dr. Mark Keck-Szajbel zahájil tento blok přednáškou nazvanou „Hranice přátelství“. Turismus mezi NDR, ČSSR a Polskem“. Představil data z výzkumu turismu do Československa a Polska a zasadil je do souvislostí s historickými, sociologickými a politickými vývoji.

Keck-Szajbel argumentoval, že liberalizace cestovního ruchu nakonec vedla k pádu státního socialismu, protože odhalila jeho zaostalost. Na úvod načrtl situaci turistických

cest v Evropě po skončení druhé světové války. Zatímco většina států své hranice dočasně uzavřela, aby zajistila stabilitu, Sovětský svaz a jeho satelitní státy je uzavřely na mnohem delší dobu.

Otevření hranic v 70. letech bylo významným historickým milníkem, který občanům umožnil spontánní cestování bez omezení a vytvořil jim příležitost získat vlastní pohled na situaci v sousedních zemích. Podle Keck-Szajbela bylo toto otevření pokusem spojit masový turismus se státním socialismem. Představil přehled o tom, jak volnější cestování umožnilo obyvatelům nahlédnout zpět na podmínky v jejich vlastní zemi a na fungování vlády.

Zpočátku bylo volné cestování vnímáno jako privilegium, které poskytla polská vláda. Postupem času se však stalo normou, kterou stát musel zajišťovat. Keck-Szajbel poznamenal:

„Tyto skutečnosti vedly k zásadní změně jak v sebepojetí občanů, tak v chápání úlohy státu: Byl státní socialismus základem lepšího, lidštějšího občana se sociálním povědomím, nebo šlo spíše o stát blahobytu, který měl zajistit dělníkovi alespoň minimum výhod moderní společnosti?“

V reakci na tyto změny polská vláda zvýšila nabídku spotřebních možností a zaměřila se na posílení osobních svobod občanů. Podle Keck-Szajbela tyto reformy a podpora mezinárodních výměn přispěly k tomu, že nedošlo k rozsáhlejšímu útěku obyvatel na Západ.

Během 70. a 80. let se však objevily různé překážky, například svévolné a diskriminační praktiky při hraničních kontrolách nebo rozsáhlé pašerácké pohyby, které byly většinou přičítány Polsku. Tyto události vedly k tomu, že NDR i Československo na určitou dobu zpřísnily pravidla pro cestování.

Keck-Szajbel zdůraznil, že každodenní setkávání lidí přinesla novou kvalitu života občanům tří zemí, která se stala nedílnou součástí jejich životů. Zejména mladí obyvatelé NDR, Polska a Československa těžili z možnosti cestovat, což zásadně ovlivnilo jejich světový názor a tento vliv lze dodnes pozorovat v soudobé popkultuře.

Přednášku zakončil odhadem dlouhodobých dopadů konceptu „Hranic přátelství“ a srovnal jej s úspěšnou východní expanzí EU a Schengenského prostoru. Ačkoli dnešní otevření hranic často iniciují soukromé subjekty, Keck-Szajbel vidí v mnoha aspektech „Hranic přátelství“ vzorový charakter.

Nostalgický turismus německých vysídlenců

Další impulsní přednášku přednesla **PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.**, která se zabývala nostalgickým turismem německých vysídlenců z Německé spolkové republiky do bývalého Československa během studené války. Své vystoupení obohatila o texty od cestujících vysídlenců a zasadila je do svého výzkumu, který se zaměřuje na význam pojmu „domov“.

Kreisslová tvrdila, že identitotvorná role domova byla ztrátou způsobenou vysídlením ještě zesílena. Tento jev se podle ní odrážel například ve vysídleneckých časopisech, které hrály pro lidi pocházející z bývalého Československa důležitou roli.

Pokračovala popisem některých specifík nostalgického turismu, který je v němčině často označován jako „Heimattourismus“ nebo „Heimwehtourismus“. **Kreisslová** vysvětlila, že nostalgický turismus nelze zařadit do klasických teorií turismu, protože existují zásadní rozdíly –

především v motivaci cestujících. Zatímco běžné cesty jsou motivovány hledáním exotiky a cizího, nostalgický turismus hledá něco známého, ztraceného.

Dalším rozdílem je podle ní vnímání samotných cestujících: Pojem „cizinec“, který odpovídá charakteristice běžného turisty, zde nelze použít. **Kreisslová** se přitom opřela o pojem „navrátilce“ od Alfreda Schütze, který zná cíl své cesty, ale nemůže najít známé prostředí kvůli kulturním a sociálním změnám, jež od doby jeho odchodu nastaly.

Pro vysídlence, kteří svou starou vlast často spojují s mládím, představovaly nostalgické cesty konfrontaci jejich idealizované představy domova se současným stavem jejich bývalých domovských míst. **Kreisslová** tento proces zkoumala z různých perspektiv. Soukromé cestovní zprávy umožnily zachytit individuální momenty, z nichž lze vyvodit závěry o turistických praktikách. Naproti tomu publikace v oficiálních vysídleneckých časopisech poskytly vhled do sudetoněmeckého pohledu na situaci vysídlelců a na politické aspekty nostalgického turismu.

V časopisech dominovaly negativní dojmy: zprávy o rozpadajících se domovech, které často ležely mimo obvyklé cíle cest, nebo popisy podmínek v pohraničních vesnicích byly častými tématy. Kritika se zaměřovala i na československou vládu, zejména na novou osidlovací politiku pohraničí, což se často promítalo do diskriminačních poznámek například o romské populaci.

S 60. lety se tón vysídleneckých časopisů změnil, což **Kreisslová** připisuje liberalizaci cestovního ruchu. Tato změna vedla k nárůstu počtu cestujících a tím i k většímu počtu cestovních zpráv, které mohly být zveřejněny. Nicméně **Kreisslová** upozornila, že organizátoři nostalgického turismu vždy sledovali politické a ideologické cíle:

„Cestovní zprávy nebyly bez ideologické manipulace; většinou byly publikovány selektivně negativní zprávy o zemích východní Evropy a sloužily jako argument pro prosazení práva na domov. Od počátku odrážely propagandu a ideologickou rivalitu mezi Západem a Východem během studené války.“

Právo na domov bylo často obhajováno diskursem o obětech a zůstalo ústředním tématem i během snah o smíření mezi Západním Německem a východní Evropou v 70. letech. Přestože měly vysídlenecké časopisy monopol na názory, existovaly v jejich čtenářstvu hlasy, které obsah těchto publikací zpochybňovaly a přinášely nové perspektivy. Tyto kritické hlasy podle **Kreisslové** sloužily jako korektiv a významně přispěly k budoucím smířlivým snahám.

Další přednášku přednesla **Dr. Soňa Mikulová**, vědecká pracovnice z oboru historie emocí při Max-Planck-Institutu pro výzkum vzdělávání v Berlíně. Ve své prezentaci se zaměřila na emocionální integraci sudetoněmeckých vysídlenců a představila příběhy z obou částí rozděleného Německa.

Mikulová zdůraznila, že emocionální integrace představuje komplexní dimenzi, která přesahuje politické, právní a socioekonomické aspekty integrace. „Tato dimenze je úzce spojena s pocity a emocemi – což je relevantní pro všechny migranty – a s centrální otázkou: Jak vzniká pocit domova ve společnosti, která přijímá?“ Míra emocionální integrace se podle ní značně liší mezi různými skupinami sudetoněmeckých vysídlenců a jejich potomky, ačkoliv statisticky všichni migranti dosáhli úplné integrace.

Ve svém výzkumu se Mikulová věnovala sudetoněmeckým vysídlencům a částečně jejich potomkům v Německé demokratické republice (NDR) a Německé spolkové republice (NSR). Prostřednictvím rozhovorů zkoumala jejich vnímání emocí vůči původnímu domovu v době vysídlení i v následujících desetiletích. Popsala některé emoce, které lidé zažívali při svém příchodu do NDR a NSR:

„Frustrace a ponížení z nevlídného prostředí ve společnosti, která je přijímala, stesk po domově a hořkost nad ztrátou vlastního domova, bolest a traumata způsobená diskriminací před

a během vysídlení, stejně jako nenávisť a pocity nespravedlnosti vůči těm, kteří je vyhnali, a novým obyvatelům jejich měst.“

Mikulová poukázala na to, že sudetoněmečtí vysídlenci byli heterogenní skupinou, jejíž strategie vyrovnávání se s minulostí byly silně ovlivněny společenskými podmínkami.

Jedním z klíčových rozdílů v tom, jak se vysídlenci s vysídlením vyrovnávali, bylo státní zasahování v NDR, například zákaz organizací. Tento zákaz ztěžoval kolektivní zpracování zkušeností a uchovávání kulturního dědictví. Výsledkem byla forma autocenzury, kdy postižení svou identitu a emoce na veřejnosti potlačovali.

Cesty do staré vlasti však nabídly důležitou možnost přístupu k původnímu domovu. Tyto cesty byly pro vysídlence z NDR méně komplikované než pro ty z NSR. Zatímco pro cestující z NDR neexistovaly přísné hraniční kontroly, cesty z NSR byly spojeny s výraznými omezeními. To snižovalo motivaci pro tzv. nostalgické cesty a vedlo k tomu, že mnoho dotázaných vysídlenců z NSR podniklo před rokem 1990 pouze jednu cestu.

Podle Mikulové toto omezení vedlo k tomu, že vysídlenci z NSR si nevybudovali hlubší emocionální vazbu na hmotné místo starého domova. Naproti tomu větší počet cest z NDR umožnil intenzivnější konfrontaci s proměněnými městy a krajinou, což vedlo k osobnějším zpracování zkušeností a odlišné emocionální vazbě na původní domov.

Následující přednášku přednesl **Dr. Mateusz Hartwich**, historik z Berlína, který rozšířil diskuzi o perspektivu německých vysídlenců z polských území. Zaměřil se zejména na roli cest do tzv. staré vlasti při sbližování bývalých a nových obyvatel pohraničních oblastí mezi Polskem a Německem. Dále se zabýval vlivem státních zásahů NDR na osobní kontakty v dotčených regionech.

Hartwich uvedl, že výměna turistů mezi Polskem a NDR byla součástí politických cílů mezi bratrskými státy. Již dva roky po založení NDR došlo k tomu, že skupiny z Polska i NDR vzájemně navštívily rekreační zařízení v obou zemích. S politickými změnami v Polsku v letech 1956/57 a rostoucí otevřeností tamní vlády vůči zahraničí byly také poprvé povoleny turistické skupiny ze západního Německa.

Pro vládu NDR však představoval rostoucí vliv západoněmeckého turismu potenciální hrozbu. Proto začala intenzivně podporovat turistiku z NDR do Polska. „Nepřekonatelnou výhodou destinace Polsko z pohledu NDR bylo, že bylo kompletně obklopeno státy východního bloku,“ vysvětlil Hartwich.

V 60. letech došlo k nárůstu cest do Krkonoš, které byly jedním z jeho výzkumných témat. Přestože místní obyvatelé Krkonoš byli na velký příliv turistů zvyklí, návštěvy větších německy hovořících skupin u nich často vyvolávaly bolestné vzpomínky na minulost. Postupem času se však vyvinuly dlouhodobé soukromé kontakty mezi polskými poválečnými osídlenci a německými návštěvníky.

Ke konci 60. let se objem turistických pohybů natolik zvýšil, že vláda NDR měla jen omezené možnosti je kontrolovat. Hartwich zdůraznil zejména význam setkávání rodinných příslušníků z východního a západního Německa, kteří se scházeli například na turistických trasách mezi Polskem a Československem mimo dosah státního dohledu.

V tomto kontextu Hartwich zdůraznil, že turistika měla funkce, které daleko přesahovaly pouhý odpočinek: „Každodenní setkávání stovek tisíc Němců a Poláků ovlivnilo vztahy mezi oběma národy.“ Tato setkání podle něj přispěla ke sblížování obou národů a podpořila politické i kulturní porozumění.

Panel s Dr. Hartwiche, Dr. Keck-Szajbel, Dr. Mikulovou, panem Paschem a Dr. Pufelskou (zleva doprava)

Diskusní panel: Nostalgická turistika a její politické řízení

Diskusní panel moderovaný **Ralfem Paschem** zahrnoval **Dr. Mateusze Hartwicha**, **Dr. Marka Keck-Szajbela**, **Dr. Soňu Mikulovou** a **Dr. Agnieszkou Pufelskou**. Panel prohloubil klíčové aspekty předchozích přednášek a otevřel nové pohledy na význam cest do staré vlasti i na roli historické politiky.

Ralf Pasch zahájil diskusi otázkou na **Dr. Agnieszkou Pufelskou**, která se ve svém výzkumu věnuje německy psaným cestovním průvodcům o Polsku. **Pufelská** vysvětlila, že tyto průvodce představují momentky, které přenášejí narativ o dějinách podporovaný vládou. V 70. a 80. letech se toto narativní zobrazení zaměřovalo na představení bývalých německých území jako „původně polských“, přičemž německé názvy míst a ulic byly důsledně vylučovány.

„To však nebylo vše,“ pokračovala **Pufelská**. „Polská historická politika zdůrazňovala obětní roli Polska, čímž se často dostávala do konfliktu s narativem německých vysídlelců. Tyto rozdílné pohledy vytvářely konkurenci mezi oběťmi.“ Na otázku z publika o polsko-židovské historii a jejím místě ve veřejném diskurzu odpověděla: „Židé po roce 1945 prakticky nejsou součástí veřejné paměti. Například němečtí Židé ve Slezsku byli vnímáni především jako Němci, což vedlo k jejich vyvlastnění.“

Dr. Mateusz Hartwich připojil, že v cestovních průvodcích bylo zjevné úsilí cílit na konkrétní publikum a představit Polsko jako atraktivní destinaci. „Byly zde pokusy přizpůsobit vyprávění tak, aby oslovilo různé skupiny, což však ne vždy odpovídalo realitě,“ dodal.

Během diskuse se objevil návrh nahradit termín „nostalgická turistika“ pojmem „identitní turistika“. Jeden z účastníků poznamenal, že cesty do staré vlasti neslouží k utišení stesku, ale spíše k odhalení a pochopení vlastní identity.

Rozdíly mezi cestami z NDR a Spolkové republiky Německo

Panel se také zabýval rozdíly mezi cestami do staré vlasti z NDR a ze Spolkové republiky Německo. **Ralf Pasch** k tomu uvedl: „Mám pocit, že v západním Německu byly překážky v podobě odlišného politického systému a hraničních kontrol vnímány mnohem výrazněji, což činilo cesty obtížnějšími a méně častými než na východní straně.“

Na rozdíl od autentických zkušeností východoněmeckých turistů byly cesty ze západního Německa často doprovázeny lepší infrastrukturou a ubytováním, ale také uměle inscenovanou verzí hostitelských zemí. Tyto rozdíly si východoněmečtí cestovatelé všímali a vnímali je kriticky.

Dr. Mark Keck-Szajbel poté nasměroval pozornost na výzvu definice sudetoněmecké identity. Tvrdil, že lokální a regionální identity se v Evropě mohly začít znovu rozvíjet až po roce 1989, což podle něj vysvětluje nejasnosti okolo přiřazování skupin: „To známe například z Frankfurtu nad Odrou a Słubic. Je to jedno město, i když lidé mluví polsky a německy. Považují se za jedno město. Myslím, že to je překonání národního vnímání, které je staré dvě stě let.“

Panel uzavřel diskusi o nových perspektivách výzkumu turistiky. **Dr. Agnieszka Pufelská** upozornila, že mnohé přístupy v literatuře o nostalgické turistice předpokládají homogenní místní populaci, což není případ jejího výzkumu. Tato komplexita představuje výzvu i příležitost pro budoucí bádání.

Kamingespräch: „Kroky porozumění v letech 80. až 2000“

Večer druhého dne zakončila diskuse u kulatého stolu s názvem „**Kroky porozumění v letech 80. až 2000**“, kterou moderoval **Steffen Neumann**. Panel tvořili **Petr Joza** ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích, **Hartmut Koschyk** a **Richard Neugebauer**. Diskuse se soustředila na osobní vazby, jejich roli v procesu porozumění a jejich dlouhodobé dopady.

Hartmut Koschyk a **Steffen Neumann** zahájili debatu rozborem vlivu soukromých cest vysídlenců z NDR a Spolkové republiky Německo do Československa a Polska. **Koschyk** zdůraznil, že tyto cesty neprobíhaly ve vakuu, ale ovlivňovaly celkový kontext v původních domovech.

Přispěly tak ke společenským a politickým změnám. Vedle rodinných kontaktů hrály klíčovou roli také církve a disent. **Koschyk** připomněl, že právě církevní kontakty umožnily významné akty solidarity z NDR a Spolkové republiky po vyhlášení výjimečného stavu v Polsku – což bylo jedno z opakujících se témat celého dne.

Richard Neugebauer připojil své zkušenosti a zdůraznil roli německé menšiny v udržování osobních kontaktů. Tyto vazby byly zásadní pro posilování porozumění mezi národy. **Petr Joza**, další člen panelu, sdílel příběhy o přeshraničních sítích, které mu umožnily zahájit jeho publicistickou práci a dát sluch jeho výzkumu o německých dějinách českých zemí – často prostřednictvím publikací v časopisech vysídlenců.

Joza popsal, jak tyto sítě, vzniklé v 50. letech z nutnosti přežití, byly jediným způsobem, jak se členové krajanského spolku mohli organizovat a šířit informace. I přes svou převážně podzemní povahu nebyli aktivní členové těchto sítí před státními bezpečnostními orgány v bezpečí.

Pan Koschyk, pan Joza a pan Neumann (zleva doprava)

Dopad revoluce 1989 na přeshraniční vztahy

Rok 1989 a pád Berlínské zdi byly zásadními okamžiky nejen pro tyto sítě, ale i pro všechny, jejichž životy ovlivnila vysídlení. **Richard Neugebauer** nabídl pohled na proces sblížování z

perspektivy pracovníka ministerstva v Československu. V této době se **Petr Joza** snažil budovat důvěru a dobré kontakty mezi domovským spolkem v Děčíně a německým krajanským spolkem. Významným úspěchem jeho snah bylo přesunutí archivu krajanského spolku z Nördlingenu do Děčína. Díky geografickým a personálním výhodám Děčína bylo kulturní dědictví vysídlelců zachováno a zpřístupněno výzkumu. **Joza** poznamenal: „Archiv krajanského spolku obsahuje emoce, zatímco dokumenty archivů úřadů jsou oficiální a věcné. Pouze jejich kombinací vzniká úplný obraz.“

Diskuse se poté zaměřila na atmosféru kolem revolucí v letech 1989/90. **Hartmut Koschyk** popsal náladu v Německu, kterou určovala očekávání, ale i obavy, zda budou změny ve střední Evropě nenásilné. Vyjádřil, že otázka hranic musela být konečně vyřešena. Tyto události měly zásadní dopad i na německé menšiny:

„Německo-polská smlouva o sousedství poprvé uznala německou menšinu v Polsku a podobně i německo-československá smlouva. To jasně naznačilo, že jde o uzavření minulosti a otevření dveří do budoucnosti.“

Petr Joza zdůraznil, že jeho život před rokem 1989 byl již formován kontakty s disidenty v NDR a polským hnutím za svobodu, což přispělo k jeho pohledu na politické změny. **Richard Neugebauer** uzavřel panel svou analýzou současného česko-německého vztahu: „Proces obnovy svobodné společnosti trval dlouho. Tento nový vztah přetrvává dodnes, ale stále vyžaduje práci.“ Varoval před nedostatečnou reflexí historie, která by mohla být využita populistickými silami. Důležitou roli v boji proti dezinformacím proto přisoudil historikům a aktivním členům krajanských spolků.

Pan Neumann (vlevo) a pan Neugebauer (vpravo)

Poslední den konference byl věnován prezentaci konkrétních příkladů dobré praxe zaměřených na porozumění a usmíření v česko-německém příhraničí. Den zahájil Dr. Stefan

Lehr, který nabídl historicko-empirický pohled na cesty vysídlených i zůstávajících Němců v 60. letech z československé perspektivy.

Dr. Lehr představil výsledky svého výzkumu o sledování Sudetoněmeckého krajanského spolku československou Státní bezpečností. Zaměřil se zejména na cesty a kontakty, které z těchto cest vznikaly. Zdůraznil odlišnosti mezi návštěvníky ze socialistických států a těmi ze západní Evropy: „Vstup ze západních zemí byl socialistickým Československem regulován – zavedením vízové povinnosti, nucenými výměnami valut a přísnými hraničními kontrolami, které rozhodně nebyly přívětivé.“

Od poloviny 60. let však ekonomická závislost na cestovním ruchu a snaha o změnu mezinárodního obrazu Československa vedly k liberalizaci politiky cestovního ruchu. Dr. Lehr upozornil, že i přes rostoucí počty příjezdů od roku 1964 byly údaje o sledovaných cestách nedostatečně rozlišeny podle jejich účelu. Například nebylo možné jasně oddělit návštěvy příbuzných sudetských Němců od jiných soukromých cest.

Rozdíl se však projevoval v organizovaných turistických zájezdech a neformálních soukromých návštěvách, které byly pro Státní bezpečnost hůře kontrolovatelné. Téma soukromých cest bylo pro státy východního bloku kontroverzní, protože tyto cesty stavěly vlády před dilema mezi omezením a liberalizací.

Dr. Lehr zdůraznil, že ekonomické přínosy cestovního ruchu nakonec převážily nad kontrolními obavami a vedly k postupné liberalizaci. Tento proces ilustroval zásadní napětí mezi státní kontrolou a hospodářskou nutností, což byl klíčový závěr celého konferenčního dne.

Příklady z praxe: Současné iniciativy porozumění

Ackermannova obec: Křesťanský dialog a porozumění

Christoph Lippert poté představil práci Ackermannovy obce, katolické organizace sudetských Němců, která usiluje o propojení sudetských Němců v Německu s jejich původními domovy. Lippert zdůraznil, že cíle obce mají výrazně křesťanský charakter a zaměřují se na smíření, spravedlnost a lásku k bližnímu. Tyto principy aplikuje jak na historické, tak současné konflikty.

Jedním z hlavních projektů obce jsou každoroční Dny setkávání, které se střídavě konají v českých a německých městech. Tyto akce umožňují budování a posilování osobních kontaktů mezi účastníky. Lippert zdůraznil, že organizace této události těží z dobře vybudované sítě českých katolických skupin a dalších občanských organizací.

Ackermannova obec rovněž podporuje dialog mezi mladými lidmi z Německa a Česka prostřednictvím bilingválních publikací a mládežnických setkání. Tyto aktivity mají zásadní význam pro dlouhodobou udržitelnost porozumění mezi oběma národy.

Antikomplex: Inovace v práci s mládeží

Dalším příkladem dobré praxe byla činnost české nevládní organizace Antikomplex, o níž referovala Terezie Vavrová-Stiborová. Tato iniciativa vznikla z podnětu mladých lidí, kteří chtěli přiblížit česko-německé dějiny, zejména vysídlení sudetských Němců, širšímu publiku.

„Čím více se historie vzdaluje, tím důležitější je se jí věnovat, ale tím těžší je zároveň najít mladé lidi, kteří by se na projektech chtěli podílet,“ popsala Vavrová hlavní výzvu organizace.

Antikomplex realizuje široké spektrum projektů – od vzdělávacích workshopů a exkurzí přes putovní výstavy o kulturním a architektonickém dědictví příhraničních oblastí až po historické dokumentární filmy. Tato různorodost má za cíl oslovit širokou veřejnost, přičemž hlavní důraz klade na mladé lidi a žáky.

Jako ukázkový projekt zmínila Vavrová tradiční cyklistické túry v pohraničí: „Hledáme stopy a zapomenutá místa, mluvíme s pamětníky, kteří žili poblíž hranic a byli vysídleni. Ptáme se, jak tuto historii prožili.“

Projekty Antikomplexu tak významně přispívají k porozumění, pomáhají léčit historické rány a propojují minulost s přítomností.

Budoucnost česko-německého porozumění

Závěrečná panelová diskuse konference se zaměřila na současnost a budoucnost praxe porozumění. Diskutujícími byli **Terezie Vavrová-Stiborová**, **Martin H. Dzingel**, **Steffen Hörtler** a **Christoph Lippert**. Moderoval ji **Manuel Rommel**, redaktor časopisu Landesecho, který je věnován německé menšině v České republice.

Manuel Rommel zahájil panel rekapitulací úspěchů posledních dvou desetiletí: „Podařilo se realizovat řadu projektů zaměřených na česko-německé porozumění a dosáhnout značného pokroku ve společenském přibližování.“ Rommel však upozornil, že postavení německé menšiny v Česku zůstává závislé na změně pohledu české společnosti na poválečné vysídlení Němců.

Terezie Vavrová-Stiborová popsala změnu postoje zejména u mladší generace. Uvedla příklady projektů realizovaných organizací Antikomplex, jako jsou společné mateřské školy nebo kulturní programy, které podporují pozitivní vnímání česko-německé spolupráce.

Jako prezident Shromáždění německých spolků v České republice zdůraznil **Martin H. Dzingel**, že německá menšina hraje roli mostu mezi oběma národy. Podle něj je důležité zastupovat její zájmy politicky, například prostřednictvím Rady mezinárodních menšin. Ačkoli rada není oficiální institucí, díky svému působení má významnou roli při spolupráci s českou vládou i občanskou společností. **Dzingel** identifikoval tři hlavní oblasti, na kterých je třeba při porozumění pracovat:

- Akademická úroveň – šíření vědeckých poznatků a připomínání historických pravd.
- Politická úroveň – formování veřejného mínění a hájení zájmů menšin.
- Společenská úroveň – zvyšování povědomí o sudetských Němcích, zejména v Německu.

Dzingel zmínil také konkrétní projekt, který zahrnuje péči o německé hroby v České republice: „Pro nás jsou to památníky lidí, kteří zde po 800 let pomáhali budovat tuto zemi. Usilovali jsme o to, aby české ministerstvo tuto odpovědnost převzalo, a podařilo se nám to. Ministerstvo pro místní rozvoj na to nyní poskytuje prostředky, což umožňuje obcím tyto hroby systematicky obnovovat.“

Steffen Hörtler se podělil o své zkušenosti z práce s mládeží v příhraničí a připomněl počátky organizace Antikomplex. Vyjádřil radost nad zlepšujícími se znalostmi a povědomím mladých lidí, což označil za plody dosavadní práce na porozumění. Politická podpora, například ze

strany Bavorska, jej naplňuje optimismem. Upozornil však, že osobní kontakty zůstávají klíčové a nelze je plně nahradit online formáty.

Manuel Rommel zdůraznil význam společného jazyka a zmínil jazykové kurzy organizované Ackermannovou obcí, které patří mezi její nejúspěšnější projekty. **Christoph Lippert** dodal, že cílová skupina těchto kurzů se v průběhu generací mění. Dříve je navštěvovali především lidé přímo vysídlení, u nichž hrálo téma viny a obětí velkou roli. „Toto se postupně vytrácí, protože došlo k porozumění. Obě strany si uvědomily, že každá byla obětí a druhá strana pachatelem.“

Zároveň **Lippert** a **Vavrová-Stiborová** přiznali, že oslovit mladé lidi je stále náročnější. Inovace a trpělivost jsou nezbytné, ale samotné online formáty nestačí. **Steffen Hörtler** dodal, že zájem starší generace nelze podceňovat: „Existuje obrovské množství lidí, kteří se začínají zabývat hledáním svých kořenů až v pozdějším věku, ale pak to dělají s velkým nadšením. Z toho často vzniká láska k původnímu domovu i k dnešnímu Česku.“

Martin H. Dzingel uzavřel panel diskusí o úspěších česko-německého porozumění. Na posledním českém sčítání lidu uvedlo 16 000 lidí dvě národnosti a německá menšina je podle něj v Česku neaktivnější. Tyto úspěchy a narůstající důraz na regionální společenství na úkor národních rozdílů jsou pro Dzingela hlavní motivací k dalšímu rozvoji porozumění.

Závěrečný panel s panem Dzingelem, panem Lippertem, panem Rommelem, panem Hörtlerem a paní Vavrovou (zleva doprava)

Závěrečné poděkování

Konferenci uzavřel **Rüdiger Kubsch**, který vyjádřil poděkování všem účastníkům, sponzorům a zejména hlavním organizátorům **Steffenu Neumannovi** a **Dr. Vincentovi Regentemu**. Ocenil význam spolupráce mnoha aktérů při realizaci této události.

Kubsch zdůraznil, že konference představuje cenný příspěvek k porozumění mezi Čechy a Němci a vyjádřil naději, že podobné iniciativy budou pokračovat i v budoucnu.

Dr. Vincent Regente, Rüdiger Kubsch a Steffen Neumann (zleva doprava)

Exkurze: Historie na vlastní oči

Závěrečnou částí konference byly dvě exkurze, mezi kterými si účastníci mohli vybrat. Tyto exkurze poskytly jedinečnou příležitost poznat historické a obsahové souvislosti regionu Teplice a jeho okolí zblízka.

První exkurze vedla do Předního Cínovce (německy Vorderzinnwald) a nabídla účastníkům pohled do života obyvatel Krušných hor do roku 1938. Pod vedením Jana Kvačila se účastníci vydali na cestu historií tohoto místa, které bylo po odsunu jeho obyvatel po druhé světové válce zcela zničeno.

Druhá exkurze, vedená **Juttou Benešovou**, zavedla účastníky na rozsáhlou prohlídku města Teplice, které bylo hostitelským místem konference a zároveň prvním lázeňským městem v

Čechách. Mezi hlavní zajímavosti patřily historické lázně, které kdysi poskytovaly útočiště pruským, saským a rakousko-uherským vojákům. Účastníci také navštívili památky spojené s židovskou komunitou v Teplicích, včetně pozůstatků velké synagogy, která byla v roce 1939 vypálena.

